

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A TÜRK DİLİ VE YAZINI DERSİ
UZUN TEZİ

YAŞAMI DEĞİŞTİRENLER

Öğrencinin Adı: Alper

Öğrencinin Soyadı: EROĞLU

Diploma Numarası: D1129040

Kılavuz Öğretmen: Fatma UĞUR

Sözcük Sayısı: 3949

Araştırma Sorusu: Tarık Buğra'nın Küçük Ağa adlı romanında erkek figürlerdeki değişim nasıl ele alınmıştır?

İÇİNDEKİLER:

ÖZ	3
GİRİŞ.....	4
A KÜÇÜK AĞA	
a) İstanbul hükümetinden yana olduğu dönem	5
b) Kuva-yi Milliyeden yana olduğu dönem	7
B ÇOLAK SALİH	9
a) Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemi	10
b) Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemi	11
c) Kuvvacı oluş süreci	12
C NİKO	
a) Savaş öncesi dönemi	13
b) Savaş sonrası dönemi	15
SONUÇ	17
KAYNAKÇA	18

ABSTRACT(ÖZ)

“Yaşamı Değiştirenler” başlığıyla hazırlamış olduğum bu tez çalışmasında Tarık Buğra'nın Küçük Ağa romanında erkek figürlerin değişim sürecini ele aldım. Çalışma alanı olarak bu yapıtı seçme nedenim tarihsel içerik taşımasıdır. Tarihin roman gerçekliğinde anlatılması her zaman ilgimi çekmiştir. Tarih konularının kurgusal olarak aktarılması akılcı kalıcı bir etki yaptığına inanmaktayım. Küçük Ağa romanı Kurtuluş Savaşı sürecini, bu süreçte Anadolu insanının içinde bulunduğu koşulları çok gerçekçi boyutlarıyla yansıtmaktadır. Kurguda roman figürlerinden Küçük Ağa başta olmak üzere, Salih ve Niko'nun; siyasal karışıklıkların etkisi altında Kurtuluş Savaşı sürecindeki değişim ve dönüşümleri izlenebilmektedir. O nedenle tez konumu bu figürlerin değişimleri odağında değerlendirdim. Sonuçta savaş gibi güçlü koşulların insanı değiştirdiği gerçeğine ulaşmış oldum.

Sözcük Sayısı: 106

GİRİŞ

Değişim, çevrenin birey üzerinde yarattığı etkiyle o bireyin başından geçen farklılaşma ve farklı bir doğrultuya yönelme durumudur. Düşünen bir varlık olarak insan, karşılaştığı etkilere tepkisiz kalmamış, kendi olanakları çerçevesinde tepki kurgulamaya ve yaşamaya başlamıştır. Değişim süreci de bu tepkilerden biridir. Tarık Buğra'nın Küçük Ağa adlı yapıtında da Anadolu'nun savaş koşullarında yaşanan gerçeklere ayna tutulmuş; kurguda etkinliği olan figürlerin bu gerçeklik karşısındaki tepkileri ve değişim süreçleri ele alınmıştır.

Yazar, romanın kurgusunda zaman olarak Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasıyla sonuçlandığı 1919 yılı ve Kurtuluş Savaşı sürecini; uzam olarak da önce İngilizlerin, ardından İtalyanların nöbet tuttuğu Akşehir ve çevresini seçmiştir. Akşehir uzamı romanda "gavur mahallesi" olarak simgelenen farklı halkların bir arada yaşadığı bir yerleşim ve Kuvva-yi Milliye'nin kurulduğu yer olması yönüyle önemlidir. Akşehir uzamı, farklı dinden ve kültürden seçilen figürlerin çatışmalarının, beraberinde değişim süreçlerinin incelenmesine olanak tanımaktadır.

Bu tez çalışmasında değişimleri izlenecek ve değerlendirilecek figürler; yapıta adını veren Küçük Ağa, Çolak Salih ve Niko olarak belirlenmiştir. Bu figürler, anlatı zamanı içerisinde var oluşlarının tamamen dışında özellikler kazanmışlardır. Küçük Ağa; dinleyende olumlu etkiler bırakan, halifeye bağlılığıyla tanınan İstanbullu Hoca kimliğinden tamamen değişerek Anadolu'nun kurtuluşunda etkinliği olan ünlü "Küçük Ağa"lığa yükselmiştir. Bu değişimi, önceleri bir zorlama, sonrasında kendi seçimiyle yaşamıştır. Karısı Emine'yi doğum zamanında bırakıp gidecek kadar değişmiş, idealist yaratılmış bir figürdür. Çalışmada İstanbullu Hoca; "İstanbul Hükümeti'nden Yana Olduğu" ve "Kuva-yi Milliye'den Yana Olduğu Dönem" olarak iki aşamada incelenecektir. Değişimleri incelenecek diğer iki figür, İstanbullu Hoca'nın aksine Akşehir halkından seçilmiştir. Farklı dinden ve kökenden seçilen bu iki figürün ilişkisi, Anadolu'nun işgali sürecinde çocukluk arkadaşı ve dostluk geçmişinden farklı bir yönde değişmiştir. Bu çalışmada Salih ve Niko'daki değişim de Birinci Dünya Savaşı öncesi, savaş sonrası odağında incelenecek, ayrıca Salih'in Kuvva-yi Milliye'ye hizmet süreci de değerlendirilecektir.

Değişimi incelenecek figürlerden Salih, katıldığı Birinci Dünya Savaşı'nda kolunu kaybettiği için adına "Çolak" sıfatı eklenmiştir. Onun değişimi işlenirken memleketine dönüşü sonrasında tanık olduğu gerçeklere ayrıntılı yer verilmiştir. Diğer figürler gibi Salih'le ilgili gerçekler; geri dönüşler ve özetlemelerle ilahi anlatıcının gözleminde aktarılmıştır. Bütün bu unsurlar, değişimin anlatılmasına katkı vermişlerdir.

A- KÜÇÜK AĞA

a) İstanbul Hükümetinden Yana Olduğu Dönem

Romanda değişimin simgesi olarak yer alan ve yapıta adını veren Küçük Ağa, romanın giriş bölümünde Akşehir'e İstanbul'dan gelmiş bir hoca olarak tanıtılmıştır. "Gelişi sonradan yaptığı tesirle ölçülünce pek sönük hatırlanır" (Buğra, 58) dense de Hoca, cuma vaazları ve halkın sorularına verdiği doyurucu yanıtlarla herkesin güvenini kazanmıştır. Bunun sebebi okumayı ve öğrenmeyi çok sevmesidir. İstanbullu Hoca'nın Akşehir'e geldiği dönem Birinci Dünya Savaşı sonrasına rastlamaktadır. Savaşı kaybeden Osmanlı İmparatorluğu'nun birçok şehri düşman ülkelerce işgal edildiği gibi Anadolu da işgal altındadır. Bu şehirlerde kıtlık, işsizlik ve adaletsizlik gibi sorunlar baş göstermektedir. İstanbullu Hoca'nın geldiği Akşehir de bu şehirlerden biridir.

"...Akşehir 1919'un baharını, büyük çöküntüden sonraki ilkbaharı karşılıyordu: Parasızlık, yokluk ve açlığa karşı belli belirsiz bir umut baharı bekliyordu..."(sayfa 9)

İstanbullu Hoca'nın Akşehir'e gittiği dönemde halk arasında bir isyanın ve işgallere karşı tepkinin başladığı ve alevlendiği bir dönemdir. Bu isyanların bazıları teslim olduğu ve işgal sonrası yaşanan olumsuz durumlara tepki göstermediği için İstanbul Hükümeti'ne de yönelmektedir. İstanbul yönetimi ise bu isyanı bastırmak ve halkın güvenini tekrar kazanmak için hocaları kullanmaktadır. İstanbullu Hoca da bu doğrultuda Akşehire gönderilmiştir. İstanbullu Hoca'nın amacı zekası, bilgisi ve etkileyici konuşma yeteneğiyle halkı etkilemek ve bu bölgede padişaha bir isyanın başlamasını önlemektir. "Gözleri bir tuhaftı, karşısında daima göz arıyordu. Renkleri

yeşile çalan açık ela idi ve simsiyah sakalı ile şaşırtıcı bir tesir yapıyordu.” (Buğra, 59)

O dönemin işgal ortamında siyasal kıpırdanmalar bulunmaktadır. Padişahın tarafını tutanlar, Kuvay-i Milliye'nin tarafını tutanlar gibi birçok farklı taraf vardır. İstanbullu Hoca ise kurtuluş için tek çarenin padişah ve onun yapacakları olduğunu düşünmektedir. *“Dahiliye Nazırı, Şeyhülislam'a, 'Onu bir seyyar kale gibi kullanacağım' demiş ve nitekim Konya bölgesi netameli bir hal alınca hemen yola çıkarmış” (Buğra, 60)* İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilse bile bununla baş etmekten uzaktır, Ona göre Kuvva-yi Milliye bir çetedir ve kurtuluşu sağlayamayacaktır. *“Kuvva-yı Milliye mi dedin? Bu nifakın ta kendisidir. Bu çulsuz çuvalsız aklın, tek aklın peşine düşüp uçuruma sürüklene gafletin, kaatil kastın ta kendisidir. Vatani kurtaracakmış hs?..” (Buğra, 95)*

Düzenli ve tarihi bir imparatorluğun kurtuluş için daha uygun olduğunu savunmaktadır. İkna kabiliyeti ve saygınlığı ile kısa sürede insanların güvenini sağlamış ve insanlara da kendi görüşünü benimsetmeyi başarmıştır. Ama bu durum güç kazanmaya başlayan ve mücadeleye ön ayak olan Kuvva-yi Milliye öncülerinin hoşuna gitmemiştir. Hoca'nın eleştirdiği Kuvva-yi Milliye onun bu görüşlerini değiştirmesini istemektedir. Bu nedenle Doktor Haydar onun evine gitmiş ve onun yolundan dönmesini istemiştir. Doktor, Hoca'nın göremediği gerçekleri anlayarak etkilenmesini, kuvva-yi milliye hareketini kötülemekten ve payitahta hizmetten vaz vazgeçmesi için onu uyarmıştır. *“...Fakat mühim kat'i olarak rica ediyoruz. Bu milli ve mukaddes hareket aleyhinde konuşma ve tahriklerinize son veriniz. Düşününüz. Düşününce asıl yanlış yolun tuttuğunuz yol olduğunu anlayacak, bize yardım edeceksiniz. Bunu da biz iliminizden ve vicdanınızdan bekliyoruz.” (Buğra, 124)*

Bu konuşma gelecekte yaşanacaklar konusunda ipuçları da vermektedir. Bu konuşmadan sonra İstanbullu Hoca yolundan vazgeçmemiştir. Bunun sebebi de inatçı ve korkusuz yapısıdır. *“Üç günlük beraberliklerinde Cemal Bey, Hoca'nın tek ihtirasını da keşfetmiş: Bu ihtiras dinine, padişah ve halifeye bağlılıktan başka bir şey değildi.” (Buğra, 60)* Eleştirmeye devam etmesi sebebiyle Kuva-yi Milliye tarafından öldürülmesine karar verilmiştir. Hoca'yı öldürmekle görevlendirilenler bunu istemediklerini, kendisinin kurtuluş için sadece başka bir yol seçmiş olduğunu

söylemelerine rağmen Hoca taraf değiştirmemiştir. Sonuç olarak onun öldürülmesi gerektiğine karar verilmiştir.

Bu süreçte Kuvvacıların Hoca üzerindeki baskıları sürmüştür, İstanbul Hükümetine hizmetine son vermek için eşkıyalara sığınmaya zorlanmıştır. Akşehir yöresinde konuşlanmış eşkıyalar ise o dönemin en önemli güç ve adaletsizlik atağını oluşturmaktadır. Devletin asayişini sağlayamaması nedeniyle ortaya çıkmışlardır. Halkı ezmiş ve onları sömürmüşlerdir. Halifeye sıkı sıkıya bağlı olan ve zorla bu sistemin içinde bulunmak zorunda kalın Hoca da eşkıyaları sevmemektedir. Onlara katılımı ileride bu alanda da mücadele etmesine neden olmuştur. “Çakırsaraylı’yı benimsemiyor, hatta sevmiyordu. Adam eninde sonunda bir hayduttu..”(Buğra, 253) İstanbullu Hoca'nın öldürülme korkusuyla başlayan bağlı olduğu düzenden kopuşu onun düşünme sürecinin başlangıcı olmuştur. Ondaki değişim geride bıraktıklarının yaşamlarını olumsuz etkilese de kurtuluş için olumlu durumların başlangıcı olmuştur.

b) Kuvva-yi Milliye'den yana olduğu dönem

İstanbullu Hoca'nın Kuvva-yi Milliye karşıtı olarak Kuvva-yi Milliye'nin en önemli mensubuna dönüşümü onun eşkıyaların yanında bulunduğu dönemde gerçekleşmiştir. Dağlarda eşkıyaların içinde Kuvayi Milliye'nin verdiği mücadeleyi daha derinden ve olayların içinden görmesiyle başlamıştır. Roman gerçekliğinde İstanbullu Hoca'nın değişimini tamamlayan figür asıl Çolak Salih'tir. İstanbullu Hoca'yı kaçıktan sonra bulmakla görevlendirilmiş olan Çolak Salih onu bulmuş ve gerçek anlamda değişmesi için onun üzerinde baskı kurmuştur. Salih, bunun için kendi canını da ortaya koymuş, Hoca'yı etkilemiştir.

“Yollara seni vurmak için düştüm. Bilin işte, emir böyle. Amma Reis Bey de, Ali Emmi de seni vurmakla Kuvva'nın eline bir şey geçmeyeceğini eyi bilirler, ben de onlara güvenirim... İçimde taş gibi durduğu için konuşurum. Var yolunu değiştir. Gari halkı irşada mı çalışın, yoksam düşmanla mı, çetecilerle mi vuruşun, orasını sen bilin. Amma birinden birini yap.” (Buğra, 304)

Bu konuşma sırasında zaten kararsızlık yaşayan ve ne yapacağını bilmeyen Hoca, Salih'i de yanına alarak Kuvva-yi Milliye'ye kendi küçük ordusu ile katılmıştır. Bu değişim sonrasında bu mücadelenin içinde Kuvayi Milliye için çok faydalı işler

yapmışlardır. Halka zulmeden birçok çetenin sonunu getirmişlerdir. Fakat bu iki figürün en önemli katkısı Ethem, Tevfik ve Reşid kardeşlerin isyanını bastırmasıdır. Kuvayi Milliye'nin çok önemli parçaları olan bu kardeşeler mücadelenin düzenli bir ordu ile yapılacağını duyunca isyan etmişlerdir. Düzenli ordu'ya geçmeme sebepleri ise başkasının emrinde yer almayı, düzenin parçası olmayı istememeleridir. İstanbullu Hoca ise başarının düzenlilikle ortaya çıkabileceğine inandığı için bu kardeşleri engellemeye karar vermiştir.

“...Vatanımız bir ordu tarafından işgal edilmiştir. Müstevliyi iz'aç etmek, ızzar etmek başka, def-ü tard etmek, imha etmek başkadır. Acaba bu ikinci ve tabiatıyla müreccah neticenin istihsali ancak ve ancak bir orduya vabeste değil midir? Yani bir orduyu mağlup etmenin tek yolu bir orduya sahip olmak değil midir?” (Buğra, 322)

Bu görüşü ışığında hareket eden Küçük Ağa, kardeşlerin planlarını bozmuş ve mücadelenin en önemli destekçileri olan bu kardeşler mücadelenin en büyük düşmanları durumuna gelmişlerdir. Küçük Ağa daha sonra Ankara'ya gitmiş ve orada savaşın tüm öğelerini birarada görmüştür. Buradaki düşünceleri de onu mücadele sonrasında düşünmeye itmiş ve herkesin savaştan sonra yine düşman olacağını düşünmüştür. *“...Fakat zor olan, Küçük Ağa'yı terleten, diken üstünde gibi tedirgin eden zaferdi, zaferden sonrasıydı. Zira, o inanıyordu ki, başlangıç bu günler değildi, başlangıç zafer denilen şey olacaktı. Başlangıç, yani Türkiye'nin hayatıyla ilgili asıl savaşın başlangıcı...” (Buğra, 344)*

İstanbullu Hoca'nın değişimi onun için çok sancılı ve zor olmuştur. Bunun nedeni değişimi için fedakarlık yapmasıdır. İstanbullu Hoca, öldürülmekten kaçarken ailesini de geride bırakmak zorunda kalmıştır. Hoca bu süreçte zorlu, sıradan insanların kolaylıkla göze alamayacakları bir tercih yapmıştır. Ailesinden koptuğu zaman karısı hamiledir ve karısı o gittikten sonra doğum yaptığı için çocuğunu da görememiştir. Karısı çok genç ve saf olan İstanbullu Hoca onu da yalnız bırakmak istememiştir. Onlardan uzakta olduğu tüm zamanlarda karısını ve göremediği çocuğunu düşünen Küçük Ağa, bu duygularını içinde bulunduğu gerçeklerin etkisi karşısında bastırmaya çalışmıştır. Bu durum onu çok kez üzmüş, zaman zaman kabus görmesine bile neden olmuştur.

İçinde bulunduğu çete faaliyetleri içinde yeni adıyla Küçük Ağa, Çerkez Ethem ve kardeşleri arasında geçen çekişmeleri de uyumlu duruşuyla atlatmayı başarmıştır. Uyumluluğu, doğasında var olan, o zamana kadar bastırmış olduğu özelliklerini kullanarak sergilemiştir. Bu süreçte kendindeki değişenlerin farkında değildir. *“Küçük Ağa'nın gençliğinden duyduğu hafifseme tamamen gitmişti. Söylenenlerden çok söyleyiş tarzı bağlayıcı idi.” (Buğra, 292)*

Romanda İstanbullu Hoca'nın Küçük Ağa'ya dönüşümü sadece düşünüş olarak değil, fiziksel olarak da gerçekleşmiştir. Sakalını kesmiş ve Hoca karakterinden bir ağaya ve savaşıya dönüşmüştür. Çakırsaraylı gibi güçlü bir çetebaşı Küçük Ağa'nın duruşuna hayranlık duymuş, duygularını ona belirtmekten çekinmemiştir. *“Sen arslan gibi delikanlıymışsın be Hocam!” dedi.” (Buğra, 251)* Fizik özellikler bakımından uyumluluk göstermesine karşın Hoca, “Küçük Ağa” adını tam olarak benimseyememiş, belindeki tabancaya alışmaya çalışmıştır. Bütün bu değişimler ondaki yaşama arzusu ile gerçekleşmiştir. Aslında Hoca'nın sığıntı olarak yaşamak istemeyen, boyun eğmeyen bir kişiliği vardır. Çakırsaraylı ve grubunun saygısını görmüş olmasına karşın gördükleri onun ruhunu doyumamıştır.

Akşehir'in itibarlı sınıfından ve yerleşik yaşamından uzakta Küçük Ağa kimliğine dönüşen İstanbullu Hoca, roman gerçekliğinde başladığı hayatın uzağına düşmüştür. Halkın halifeye bağlılığını pekiştirmek için görevlendirildiği durumdan halkın kurtuluşu için mücadele eden bir öncü askere dönüşmüştür. *“İstanbullu Hoca'dan Küçük Ağa doğmuştu ve hangi doğum o kadar sancılı olabilirdi? Peki Küçük Ağa ne olacak? Yeni bir nehre, nehirlerin en delidolusuna geçiyordu ve akışın yönü yordamı belli değildi.” (Buğra, 343)*

ÇOLAK SALİH

Çolak Salih romanda hem fiziksel hem bakış açısı yönünden değişikliği yaşayan figürdür. I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi o dönem gerçekliğinden fazlasıyla etkilenmiştir. Bu özelliğiyle o dönem halkını temsil etmektedir. Savaştan önce güçlü ve yiğit bir delkanlı olan demirci Salih, köyüne I. Dünya Savaşı, Yemen Cephesi'nde sağ kolunu kaybetmiş olarak dönmüştür. *“... bir eli bütün koluyla birlikte Kütülmare'de, bir kum tepesinde kalmıştı, öbür eli de sefil fakat kocaman torbasını*

tutuyordu.” (Buğra, 13) Cephe dönüşü süreçte, kolsuz kanatsız, fiziksel ve zihinsel olarak yorgun durumdadır. Bu durum Kurtuluş Savaşı'nın başında sona ermiştir ve o da halk gibi dirilerek büyük bir özveriyle çalışmaya başlamıştır.

a) Birinci Dünya Savaşı Öncesi:

Bu büyük savaştan önce Salih, beş çocuklu bir ailenin güçlü kuvvetli oğlu olarak tanıtılmıştır. Romana yansıyan biçimde Akşehir halkı karakter özelliği gereği, Müslümanlar ve Rum ahaliden oluşmakta, bunlar farklı mahallelerde, sorunsuz bir şekilde yaşamaktadır. Salih, diğer yaşlılarına göre Rumları Niko ile arkadaş olduğu için daha yakından tanımaktadır. Niko'yu dayak yemekten kurtardığı gün başlayan arkadaşlığı sonra da devam etmiştir. Roman 1919'un ilkbaharında başlamasına karşın Salih'in Niko ile arkadaşlığı ve dostluğu geri dönüşlerle aktarılmıştır. *“Salih dokuz yaşında, orta boylu, zayıfça, fakat acı bir kuvvete sahipti, yaşına rağmen erkek yapılı ve mizaçlı idi.”* (Buğra, 11)Salih, genç yaşında bile çok güçlü gözükmekte, Akşehir halkı tarafından sevilmektedir. Salih'in bu gücü ve mertliği, savaştan önce devletin gücünü ve kuvvetini göstermede önemli bir izlek oluşturmaktadır. Ayrıca, bu gücü sayesinde Niko'yu her zaman korumuş ve onunla çok iyi arkadaş olmuşlardır. Bu arkadaşlığı ona birçok farklı kapıyı açmış, ona Türkler'in giremedikleri ve göremedikleri Rum mahallesini görmesini sağlamıştır. *“Niko Salih'e Gavur Mahallesi'nin hazinelerini açıyordu.”* (Buğra, 12)Bu sayede bir kültürel etkileşim yaşamıştır. Bu etkileşim kişiliğini de etkilemiştir. Aynı zamanda Türkler arasında Rum Mahallesi'ni onun kadar gören olmadığı için halkın ona ilgisi ve itibarı da artmıştır. Yabancı kültürü nadir gören bir göz olduğu için meraklı yaşlılarına gözlemlerini aktarma ayrıcalığına sahip olmuştur. *“Boyuna sorarlardı: ‘Bahçeler nasıldı? Çocuklar ne oynuyorlardı? Duvarlar hep putlu muydu?’ ”* (Buğra, 12) Salih bu süreçte Rumca öğrenmiş, meyhanelere gitmiş ve Rum halk içinde de kabul edilen biri haline gelmiştir. Salih'in bu özelliği Türk ve Rum halkları arasındaki olumlu ilişkilere ve birlikteliğe simge durumundadır.

Niko ile arkadaşlığı Salih'e kişilik kazandırmış, Demirci Hamdi'nin yanında çırak olarak çalıştığı süreçte de devam etmiştir. Dostluk ve arkadaşlık olarak görünen bu ilişkileri aslında derin bir zıtlık barındırmaktadır. Salih bu zıtlığı ileri zamanda bilinç kazandıkça anlayacak ve değerlendirme yapabilecektir. *“Salih bunu çok geç, yıllarca*

sonra anlayacak, hayatı da bu öğrenişle bambaşka bir hedefe yönelecekti.” (Buğra, 13) Salih, hayatı böyle bir hayat akışı içerisindeyken kendini seferbeliğin içinde bulmuş ve savaşa dahil olmuştur. Bu savaş Salih’i başta bedensel ve ruhsal olmak üzere birçok açıdan etkilemiştir.

b) Birinci Dünya Savaşı Sonrası

Salih, Osmanlı adına Birinci Dünya Savaşı’nda kaybedilen Yemen cephesinde savaşmıştır. Çok zor ve insanlık dışı durumların yaşandığı savaş cephesinde Salih, savaştan hem fiziksel hem de zihinsel olarak zararlı çıkmıştır. Sağ kolunun kaybı Salih’in yaşamının dönüm noktası olmuş, bu durum onun ileriki zamanlardaki eylemlerinde önemli rol oynamıştır. Savaş öncesi demirci olmayı düşünen ve bu sayede yaşamını geçirmeyi tasarlayan Salih kolsuz kanatsız kalmış, Şam’dan onu getiren trenden eksikleriyle inmiştir. “El sallamak, güle güle diye bağırarak isterdi. Bahtınız açık olsun demek isterdi. Fakat el sallayamazdı.” (Buğra, 13)

Salih, üç yıldır savaş cephesinde bulunduğundan o yokken Akşehir’de meydana gelen değişiklikleri yaşayarak görmüş, bildikleri ile gördükleri arasında gitgeller yaşamıştır. Çocukluk arkadaşı ve dostu Niko, onu karşılamış, karnını doyummuş, daha ilk anlarda ondaki değişikliği fark etmiştir. “*Salih ona bir defa daha donuk donuk baktı. Cevap vermedi. Niko artık ona boyun eğmiyordu.*” (Buğra, 16) Salih Yemen cephesinden döndüğü zaman savaş kaybedilmiş ve memleketi Akşehir işgal edilmiştir. Savaş yorgunu ve bitkini geri döndüğü zamanki Akşehir ona benzemektedir. Tren istasyonu önce İngilizler tarafından tutulmuş, İngilizler bu görevi İtalyanlar’a bırakmıştır. İtalyanlar, halka yiyecek vermektedirler; Niko’yla da dostluk kurmuşlardır. Niko Salih savaşırken arkadaşlığının hatırı için Salih’in anasına yiyecek erzak götürmüştür. “*Anana da İtalyanlardan öteberi götürürdüm*” , “*Salih’in ağzındaki lokma büyüdü, büyüdü ve taşlaştı.* (Buğra, 16)

Niko’nun yardımları Salih’e iyi geleceğine onun rahatsız olmasına neden oluşturmuştur. Türkler savaşı kaybettiğinde Rum ahalinin tavır ve davranışları değişmiş, hakim, üstün bir durum sergilemeye başlamışlar, Salih de bunları fark etmektedir. “*Bapkumlar ve ötekilere bir hal olmuştu. Sanki onlar kral, ötekiler köle idi, en iyi tutumları yüz vermemekti artık.*” (Buğra, 10) Rum halk, Türklerin savaşı

kaybettiğine ve egemenliklerini sonsuza kadar kaybedeceklerine duydukları güvenle yoksul halkın çaresizliğinden yararlanarak toprak satın almaya başlamışlar, Niko Salih'e de böyle bir öneri getirmiştir. Salih, anasının kerpiçliğin yanındaki bahçesini Niko'nun eniştesine satarsa bu parayla Salih kahvehane açabilecektir. Çünkü Salih'in kolsuz olması nedeniyle demircilik yapamayacağını düşünmektedir. Bu teklif karşısında Salih'in içinde bulunduğu durum iç monolog tekniğiyle yansıtılmıştır. *“Bir müddet sustular. Salih düşünüyordu: Mal satmak ayıp, bir gavura satmak ise günah. Tabii satmayacaktı anası.”* (Buğra, 32) Bu kahvehane işi duyulmuş, Salih'in Akşehir'deki insanlardan kopmasına da neden olmuştur. Salih'in, Niko'nun babasının meyhanesinde içmesi de Akşehir halkı üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Salih, kolsuz kaldığı gibi itibarsız da kalmıştır. *“Cuma'yı bile kılmaz oldu. O bir yana, büyük küçük kimseye sokulmaz, yalnız meyhaneci Ligor'un oğlu Niko ile düşer kalkar... Namaz yok, niyaz yok, amma rakıya, şaraba gelince iç babam iç; kaç kere sokaklara yıkıldı. Anası evlere şenlik, bir tuhaf oldu. Salih ona da aldırılmaz...”* (Buğra, 66)

Salih, kendi halkı içinde ne yapacağını bilmez davranışlar içinde yaşarken onu kimse anlayamamış, insanlarla konuşamamış, dertlerini açıklayamamıştır. Kendi yalnızlığı içinde kalmıştır. *“... son zamanlarda, belki düşündüklerini söylemeye söylemeye böyle olmuştu..”* (Buğra, 81) Akşehir halkı, Salih'in içinde bulunduğu durumu gördüklerine göre değerlendirirken, ateşli Kuvvacılardan Doktor Haydar buna tanık olmuş, Salih'le görüşmek istemiştir. *“Doktor, o delidolu, gözümü budaktan esirgemeyen, en ağır en tehlikeli vazifelere oyuna gider gibi giden, edebini terbiyesini hiç bozmayan Salih'i düşündü...”*(Buğra, 66)

Savaş sonrasında geldiği memleketinde siyasal değişimleri anlamlandırmaya çalışan, yarı bilinçsiz, yarı gücenmiş Salih, yaşadığı değişimle yararlılık sürecine girmiştir.

c) Kuvvacı oluş süreci

Savaştan sonra değişen Salih, sürekli olarak izlediği yol nedeniyle halk tarafından aşağılanmıştır. Bu aşağılamalar onu etkilememiştir fakat Niko'nun babasının meyhanesinde duyduğu konuşmalardan sonra gerçekleri fark etmiştir. Bu konuşmalar onun hayatını tekrar değiştirmiştir. Niko'nun Pontus devletini kurmaya yardım etmek ve kurtuluş mücadelesini engellemek istediğini duyan Salih, buna çok sinirlenmiş ve

doğru yolda olmadığını anlamıştır. Meyhaneden çıkarken Salih'i gören Rum onu "Pis.." diyerek aşağılamıştır. Bu söz Salih'i o güne kadar duyduğu hakaretlerden daha fazla etkilemiş, Salih'in değişim sürecini başlamıştır.

"Herif çıkarken beni de gördü... Sövdü bana... Pis dedi. Öle bi dedi ki...Amma hak verdim. İyi de etti. Yoksa aklım başıma gelmezdi."(Buğra, 112)

Salih içinde bulunduğu durumdan sıyrılmak için içkiyi bırakmış ve dirilmeye çalışmıştır. Onun bu diriliş mücadelesi de toplumla benzerlik göstermektedir. Salih'in bu doğrultuda attığı en önemli adım sol kolu ile silah çalışması yapmasıdır. Eksik olan sağ kolu yerine sol kolunu güçlendirmeye çalışmış ve bunun için mücadele vermiştir. Bu konuda da çok başarılı olmuştur. Salih'in bu mücadelesi de o zamanlarki halka benzemektedir. Halk da karamasar kötü durumdadır ve onun da Salih'in dha güçlü sağ kolunun eksikliği gibi eksiklikleri vardır. Fakat toplumda bu ümitsiz durumdan sıyrılmış ve eksikliklerini gidermeye çalışarak dirilmeye başlamıştır. Salih'in en büyük amacı Niko'nun karşısına çıkmaktır. Bunun nedeni Niko'nun nedeniyle en iyi arkadaşından en büyük düşmanına dönüşmesidir. *"...Halbuki onun tek bir isteği vardı. Niko'nun karşısına çıkmak... Pontos mu, pontus mu, ne karın ağrısı ise, bu lanetleme hayalin peşine düşüp devlet hakkını, çocukluk arkadaşlığının, hemşehriliğin tuz ekemk hakkını çiğneyen Niko'larla hesaplaşmak istiyor, bunun için yanıp tutuşuyordu."* (Buğra, 282)

Salih bu süreçten sonra Kuvva-yi Milliye'ye katılmış ve çok önemli görevler üstlenmiştir. En önemli görevi İstanbullu Hoca'yı canını ortaya koyarak Küçük Ağa'ya dönüşümünü sağlamasıdır. Kısacası, Kuvvacı olan Salih eski yiğit ve mert haline geri dönmüş ve mücadelenin önemli bir parçası olmuştur. *"Kısacası, Salih trajik bir iç mücadelesini, görgüsüzlüğüne, bilgisizliğine, düşünce yetersizliğine rağmen tek başına ve şahane kahramanlıkla sürdürmüş, sonra zafere ulaştırmayı başarmıştı. Eli öpülecek adam Salih değil de kimdi?"* (Buğra, 357)

NİKO

a) Savaş Öncesi Dönemi:

Niko eserin önemli yan figürlerinden biridir. O dönemde Osmanlı egemenliğinde yaşayan, Akşehir'in Rum azınlığına bağlı bir gençtir. Niko, Salih'in çocukluk arkadaşıdır. Onu kavgada dayak yemekten kurtaran Salih, bu olaydan sonra Niko'nun en iyi arkadaşı olmuştur. Salih, kendisinden daha cılız olan Niko'yu hep korumuş ve "Salih'in Niko"su olarak anılmaya başlanmıştır. Salih ve Niko'nun arkadaşlığı azınlık ve Türk ilişkilerinin de bir aynası gibidir.

"Yavaş yavaş Niko, Salih'in erkek yapısına hayran olmaya başlamış, Salih de ondaki kız çocuğu güzelliğine bağlanmıştı. Bu hep böylece sürüp gitti." (Buğra, 12)

Savaştan önceki dönemde azınlıklar ve Türkler arasındaki ilişkiler her iki taraf tarafta da hoş görülmemiştir. Her iki taraftan insanların ilişkileri hep eleştirilmiş ve toplumlar tarafından hoş karşılanmamıştır. Türkler arasında azınlık mansubu vatandaşlara toprak satmanın günah olduğu düşüncesi yerleşmiştir. Bu durum, savaş ortamında Salih'in başına gelmiş, bu durum Salih'in halkta itibarını kaybetmesine neden olmuştur.

Aynı yerleşim bölgesinde yaşamalarına rağmen mahalleleri ayrı olan bu insanlar neredeyse hiçbir zaman etkileşim içinde bulunmamışlardır. Niko ve Salih'in arkadaşlığı bu anlamda olağanüstü durum içermektedir. *"Niko, Salih'e, Gavur Mahallesi'nin hazinelerini açıyordu. Diğer Müslüman çocuklar için fantastik bir alem olan bu semt Salih'e bütün sırlarını vermiş, bu da onu akranları, hatta büyükleri arasında önemli bir kişi yapmıştı."(Buğra, 12)*

Buradan da anlaşılacağı üzere Salih iki toplum arasında etkileşim yaşayan az sayıdaki kişiden biridir ve orayı merak eden insanlar ona yaşına rağmen itibar etmiştir. İnsanların asıl amacı ora hakkındaki meraklarını gidermek olmuştur.

Savaştan önceki Akşehir'de azınlıklar ve Türkler kültürlerini paylaşmasalar da ticari ilişkiler kurmuşlardır. Bu iletişim sırasında veya Salih'in gözlemlediği gibi azınlıklar kendi aralarında Türkçe konuşmaktadırlar. Bu da o dönemde insanların farklı toplumları oluştursalar da barış içinde yaşadıklarını ve miilietçilik gibi kavramların henüz ayrılmaya neden oluşturmadığını göstermektedir. Salih ve Niko da bu barış ortamında çok güçlü bir arkadaşlık kurmuşlardır. Bu barış ortamı iki çocuğun arkadaşlığını sağlayan koşulları oluşturmuştur.

Niko, savaştan önce barışı yaşayan bir figürdür. Salih tarafından korunmuş ve aralarında güçlü bir bağ kurulmuştur. Niko, Salih ile adeta kaynaşmış ve karışmıştır. Bu durum o dönemdeki azınlıkların ve Türklerin nasıl birarada yaşadıklarını ve kültürel olarak çok etkileşim kurmasalar da barış içinde geçen yaşamlarını yansıtmaktadır.

“ Salih, Demirci Hamdi Usta'nın, niko da Terzi Yani'nin yanında çalışıyordu. Biri cuma, öteki pazar günleri tatil yapardı. Salih beş vakit namazını kılar, Niko kilisesine devam ederdi. Fakat bütün bu ayrılıklara rağmen arkadaşlıkta değişen bir şey yok gibiydi.” (Buğra, 13)

b) Savaş sonrası dönem:

Küçük Ağa adlı romana, Birinci Dünya Savaşı'na katılan Osmanlı Devleti'nin yenik sayılması üzerine Anadolu'da yaşayan azınlıkların dış güçlerle işbirliği ve bunun sonuçları yansımıştır. Osmanlı Devleti, ülkesinin işgaline ve bölünüşüne güçsüz kaldığı için tepki verememiştir. Osmanlı'nın güçsüz durumu azınlıklardan bir grubu bu isyanı yapmaya itmiştir. Savaş öncesi Anadolu topraklarında görülen barış rüzgarları dinmiş ve yerini ayrılıklara bırakmıştır. Yıllardır barış içinde birarada yaşayan topluluklar dış güçlerin etkisiyle ayrılmış ve birbirlerine düşman hale gelmişlerdir. Roman kurgusunda Ceza Reisi'nin gözlemleri bunu doğrulamaktadır. *“Toprağın, suyun, güneşin ve en efendi düzenin meyvelerini kardeş kardeş paylaşıp giden insanları, ortak kaderin tam gönül ve dilek beraberliği istediği günlerde birbirine can düşmanı eden yılan nasıl tutunabilmişti aralarında?” (Buğra, 381)*

Savaş sonrası Niko da bu sürece dahil olmuştur. Dış güçlerin amaçlarına ulaşmak için oynadıkları oyunların bir parçası haline gelen Niko, ayrılık için mücadelesine başlamıştır. Türk arkadaşı Salih'le dostluğunu tamamen kafasından silmiş ve yaşadığı Akşehir'deki tüm barış ortamına arkasını dönmüştür. Bu süreç onun için savaş sürerken başlamıştır. Niko savaştan dönen Salih'e yaşadıklarını anlatamamıştır. *“Olduysa bile ufak tefek şeyler...Mühim değil.” (Buğra, 34)* Niko bunun yanı sıra Türk ve azınlık ayrımı da yapmaya başlamış ve Türkler'i hor görmeye başlamıştır. *“ Ama artık seninkiler domuza momuza bakmıyorlar...Ne verirsen yiyorlar”(Buğra, 15)*

Niko bu hor görüşü ve tepeden bakışını Salih'e de yansıtmıştır. Niko, gösterdiği iyilikleri onu aşağılarcasına yapmıştır. Bunun yanı sıra Salih'i kendisine bağlı hale getirmeye de çalışmıştır. Salih'i toprak satmaya zorlaması gibi olaylar da bunu kanıtlamaktadır. Bu davranışları Salih'i çok kızdırmıştır. "...*bu halinle - Niko sağ omzunu oynatmıştı- sermayesiz ne iş yapacaksın değil mi?*", "*Değil mi*"ler Salih'in sinirine dokunmaya başlamıştı..."(Buğra, 32)

Azınlık halkında ortaya çıkan başka bir durum da artan milliyetçilikleri nedeniyle kendi aralarında Rumca konuşmaya başlamalarıydı. Salih bu durumu fark etmiştir. "...*eskiden böyle yapmazlardı. Çarşıda, sokakta, hatta meyhanelerinde hep Türkçe konuşurlardı...*"(Buğra, 34)

Niko'nun baş kaldırısı ve ayrılma isteği Salih'i derin uykusundan uyandırmada etkili olmuştur. Onun dediklerini, meyhanede işiten Salih ona çok kızmıştır. Çünkü Niko'nun bunca zaman ekmeğini yediği devlete zor zamanında sırt çevirdiğini düşünmektedir. Meyhanede Niko ve Papaz'ın konuşmaları bunu doğrulamaktadır. "*Ben öbür gün Trabzon'a gidiyorum, gelen gelir.*", "*Niko'nun temsil ettiği ruh ve müstakbel ve aziz Pontus için içeceğiz şimdi*" (Buğra, 87)

Osmanlı devleti içindeki azınlıkların sadece bazılarının dış güçlerin oyununa gelmesi ve Niko ile aynı şekilde düşünmesi önemlidir. O dönemde bu ayrılığa katılmayan ve uzun yıllardan beri süregelen barış ortamının devam etmesi gerektiğini düşünen ve mücadeleyi destekleyen azınlık da vardır. Salih'e "Pis" diyen Vasili veya Doktor Minas bu figürlerden bazılarıdır. Bu insanların en büyük sorunu hiçbir tarafa ait olamamaları olmuştur. Onları da öbürleri gibi sanan Türkler onları da dışlamış ve onlarla beraber yer almadıkları için isyancı azınlık tarafından da kabul görmemişlerdir. "*Erkekler tam merdivene yönelecekleri sırada Reis Bey tam bir tesadüfle genç kadına baktı ve onu Ermeni Doktor Minas'ı anlatılmaz bir kin ve tiksinti ile süzdüğünü gördü.*" (Buğra, 375)

SONUÇ

Tarik Buğra'nın, Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşananları savaş gerçekliği içinde yansıttığı "Küçük Ağa" adlı romanda; asıl adı Mehmet Reşit olan İstanbullu Hoca, Salih ve Niko, değişimleri yakından gözlenebilen figürlerdir. Bu tez çalışmasında değişimleri gözlenen figürlerin duruşlarına neden sonuç açısından yaklaşmıştır. Değişimlerine bakarken ortam ve koşulların değişime etkisi de bu bağlamda değerlendirilmiştir.

Yaşanan savaş gerçekliği yıllardır bir arada yaşayıp giden halkın huzurunu bozmuş, insanların alışkanlıklarına gölge düşürmüştür. Değişen figürlerden Salih ve Niko, farklı halklardan olmasına karşın çocukluk arkadaşı ve dost oldukları halde yetişkin olduklarında yollarını ayırmışlardır. Dostluklarına savaşın gölgesi düşmüştür. Salih, bilmediği coğrafyalarda, nedenini bilmediği savaşta üç yılını geçirmiş, bedeninin en çok işine yarayacağı sağ kolunu kaybetmiştir. Eksik haliyle geldiği memleketinde inişli çıkışlı bir durum sergilemiş, sağ kolu olmadığı halde kurtuluş için mücadele etmiştir. Onu bu duruma sürükleyen geldiğinde gördüğü gerçekler olmuştur.

Salih'in çocukluk anılarının simgesi olan Niko, Anadolu'nun parçalanma sürecinde dış güçlerin aracı olmuştur. Gelecekte elde edeceklerinin hayaliyle, Rum halkın bölünerek ulaşabileceği düşlerin peşinden gitmiştir. Bu süreçte değişip dönüşmüştür.

İstanbullu Hoca kurguda en fazla değişen figür olarak yapıtın adını oluşturmuştur. Romanda halifeye bağlılığıyla tanınan Hoca, karşı karşıya olduğu gerçekler sonucunda Anadolu'nun kurtuluşundaki etkinliğiyle ünlenmiştir.

Küçük Ağa adlı romanda, değişimin kaçınılmazlığı, özellikle savaş koşullarının insanları değişime götürdüğü, yapıtın erkek figürlerinin duruşları yoluyla ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA:

- BUĞRA, Tarık. Küçük Ağa, İletişim Kitabevi, 2011